

4. World Steel in Figures association. Belgium, Brussels, 2021. URL: <https://www.worldsteel.org/en/dam/jcr:976723ed-74b3-47b4-92f6-81b6a452b86e/World%2520Steel%2520in%2520Figures%25202021.pdf> (дата звернення: 17.01.2022).

5. В. Власюк. Металлофонд України сократился до 452 млн т URL: <https://gmk.center/opinion/metallofond-ukrainy-sokratilsya-do-452-mln-t/> (дата звернення: 21.01.2022).

Володимир Горин

д-р екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап цивілізаційного розвитку позначений наростанням гостроти екологічних проблем, спричинених безконтрольним використанням природних ресурсів, збільшенням обсягів викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище, погіршенням середовища проживання людей. Для нашої країни характерні найвищий у Європі рівень споживання водних ресурсів, надмірні масштаби вирубування лісів, безпрецедентний рівень розораності території та загалом значне перевищення антропогенного та техногенного навантаження на довкілля. Ознаки погіршення екологічної ситуації в країні стають дедалі помітнішими, внаслідок чого питання охорони та збереження навколишнього природного середовища поступово виходять на перший план у пріоритетах діяльності органів влади. Проте, вирішення існуючих екологічних проблем значною мірою залежить від фінансового забезпечення природоохоронної діяльності, обґрунтованості напрямів використання коштів на захист довкілля.

Суспільні витрати на природоохоронні цілі поступально зростають. За останнє десятиліття інвестиції на охорону довкілля зросли в 4,8 рази, поточні витрати на охорону навколишнього середовища – в 2,8 рази [2]. Проте, можна простежити певний розподіл сфер відповідальності у фінансуванні заходів з охорони довкілля між державою та бізнес-структурами. Останні концентрують фінансові ресурси на забезпеченні функціонування очисних споруд, зменшенні негативного впливу виробничих процесів на природне середовище, тобто на природоохоронних заходах, пов'язаних із їхніми бізнес-інтересами. Натомість, держава відіграє більш помітну роль у реалізації проектів, спрямованих на захист ґрунтів, поверхневих і підземних вод, збереження біорізноманіття і середовища існування. На думку В. Голян, Т. Сундук та Л. Поліщук, «ознакою реалізації природоохоронних проектів в Україні є звужений спектр джерел фінансування капітальних інвестицій і поточних витрат у відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорону навколишнього середовища» [1, с. 10]. Причиною цього є надмірний рівень централізації управління природоохоронною діяльністю,

слабкий розвиток інституційного середовища залучення приватних капіталів у використання, відтворення та охорону природних ресурсів.

У сучасній науковій літературі під охороною навколишнього середовища розуміють діяльність, спрямовану на збереження й відновлення якості довкілля шляхом попередження викидів забруднюючих речовин та зниження їх вмісту у середовищі проживання. Відповідно до норм Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», бюджети визначені серед джерел фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища [4]. Бюджетні витрати на природоохоронні цілі пов'язані як з охороною довкілля, так і з його відтворенням, зокрема ліквідацією забруднення навколишнього середовища, утилізацією відходів, збереженням природно-заповідного фонду тощо. Проте, ефективність державної природоохоронної діяльності напряму пов'язана з достатністю обсягів її фінансування та забезпеченням цільового використання коштів. Оскільки природоохоронні видатки державного бюджету сконцентровані на забезпеченні роботи водогосподарського комплексу та підтриманням безпеки об'єктів на Чорнобильській АЕС, особливої ваги набуває питання ефективності фінансування проектів охорони довкілля з місцевих бюджетів. Логічним продовженням реформи місцевого самоврядування має стати інституціональне закріплення за ними переважної частини природно-ресурсних та екологічних платежів для вирішення екологічних проблем на закріплених за ними територіях.

Всупереч тенденції до збільшення суспільних витрат на охорону довкілля, обсяг коштів, які надходять з місцевих бюджетів на виконання бюджетних програм у сфері захисту навколишнього середовища та екологічного розвитку має негативну динаміку – за останні три роки вони скоротились в 1,4 рази. Примітно, що така динаміка спостерігається на фоні перерозподілу на користь органів місцевого самоврядування надходжень від екологічного податку та рентної плати. Зменшення фінансування природоохоронних заходів характерне для усіх напрямів видатків, що вказує на системність проблеми недостатньої уваги органів місцевого самоврядування до проблематики охорони довкілля.

У науковій літературі однією з причин недостатньої уваги до фінансування природоохоронних заходів визначають нестачу цільових надходжень бюджету. Дійсно, якщо порівняти доходи місцевих бюджетів від екологічного податку та видатки на охорону навколишнього середовища, то виявиться, що фіскальних платежів недостатньо для повного покриття всіх витрат на бюджетні програми захисту довкілля. Незважаючи на зменшення як обсягу надходжень податку, так і природоохоронних видатків, співвідношення між ними у 2021 році склало 0,85 : 1, у 2018-2019 рр. кошти від сплати екологічного податку покривали екологічні видатки на третину. Проте, екологічні платежі до місцевих бюджетів не обмежені виключно надходженнями екологічного податку. До інструментів екологічного оподаткування у світовій фіскальній практиці також зараховують рентну плату за використання природних ресурсів. В Україні цей фіскальний платіж зараховується до загального фонду бюджету, тому напрями використання цих коштів прослідкувати неможливо. З урахування рентної плати, надходжень до місцевих бюджетів для фінансування природоохоронних заходів більш, ніж

достатньо – у 2021 році вони у 4,4 рази перевищували видатки на виконання бюджетних програм у сфері охорони довкілля.

Іншим доказом недостатньої уваги органів місцевого самоврядування до питань фінансування екологічних програм є перманентне недофінансування видатків на охорону навколишнього середовища. У 2019-2021 рр. щорічно в середньому 1/3 запланованих видатків на ці потреби не були профінансовані, а щодо фінансування проектів з ліквідації відходів та інших видів забруднення навколишнього природного середовища показники були ще нижчими. На наш погляд, крім нерозуміння органами місцевого самоврядування важливості забезпечення екологічного благополуччя як важливого аспекту якості життя, причини такої ситуації полягають також у першочерговому секвеструванні цих видатків при несприятливих обставинах. Низькі показники виконання плану видатків на ліквідацію різних форм забруднень у 2020 році були пов'язані з вилученням коштів на боротьбу з наслідками пандемії COVID-19, хоча й саме виникнення цієї пандемії спричинене багато в чому зневажливим ставленням до питань екології.

Ситуація, коли на охорону навколишнього середовища держава виділяє незначні кошти, суперечить також загальноєвропейській тенденції посилення уваги до проблематики екологічного розвитку. Як зазначають І. Мартинюк та О. Дубовик, рівень екологічної безпеки країни, який визначається показником питомої ваги витрат на охорону навколишнього середовища у ВВП, у країнах Заходу коливається від 3% до 7%, тоді як в Україні на порядок нижчий (0,2-0,4% в середньому за останнє десятиліття) [3, с. 115]. Отже, перспективи підвищення ефективності бюджетного фінансування екологічного розвитку територій насамперед пов'язані зі збільшенням абсолютних обсягів видатків на реалізацію екологічних програм, а також із забезпеченням їх кореспонденції з надходженням від фіскальних платежів екологічного призначення. Проте, це потребує внесення змін до правової бази, що не належить до компетенції місцевого самоврядування. Поряд з цим, необхідно передбачити імперативну наявність бюджетних програм екологічного спрямування у структурі видатків місцевих бюджетів. На теперішній час вагома частина територіальних громад взагалі не реалізують таких програм, перерозподіляючи кошти від сплати екологічного податку на інші цілі, не пов'язані із захистом довкілля. Завдяки обов'язковості бюджетних програм у сфері захисту довкілля можна досягти суттєвого збільшення обсягів фінансування природоохоронних заходів.

Список використаних джерел

1. Голян В., Сундук Т., Поліщук Л. Публічні природоохоронні видатки в умовах децентралізації: стратегія нарощення. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 10-16.
2. Довкілля України 2020. Статистичний випуск / за ред. О. Прокопенка. К.: Державна служба статистики України, 2021. 189 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Мартинюк І. В., Дубовик О. Ю. Оцінка економічного стану України з урахуванням екологічного фактору. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2014. № 1 (26). С. 112-117.

4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Андрій Алілуйко

канд. фіз.-мат. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ОЦІНКА НЕРІВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ДОХОДІВ

Метою даного дослідження є аналіз нерівності населення України за джерелами доходів. Відповідно до поставленої мети пропонується проаналізувати динаміку зміни індексу Джині за величиною грошових доходів; здійснити декомпозицію індексу Джині; вказати джерела доходів, які спричиняють найбільший вплив на зростання нерівності доходів.

Одним із численних показників економічного розвитку будь-якої країни є мінімальний розрив між найбагатшими та найбіднішими верствами населення, який можна вимірювати індексом Джині.

Інтегральна формула для знаходження індексу Джині має вигляд

$$G = 2 \int_0^1 (x - y(x)) dx, \quad (1)$$

де $y(x)$ – функція розподілу населення за доходами (крива Лоренца), $y = x$ – функція рівномірного розподілу населення за доходами.

Знайдемо функцію Лоренца за статистичними даними розподілу грошових доходів по децильних групах населення, наприклад, за 2019 рік (табл. 1). у вигляді полінома методом сплайн інтерполяції [1].

Таблиця 1

Розподіл грошових доходів за децильними (10%-ми) групами населення у 2019 році

Група населення	X_i	Y_i	$x_i = \text{cum } X_i$	$y_i = \text{cum } Y_i$
Перша (з найменшими доходами)	0,1	0,04	0,1	0,04
Друга	0,1	0,055	0,2	0,095
Третя	0,1	0,065	0,3	0,16
Четверта	0,1	0,074	0,4	0,234
П'ята	0,1	0,082	0,5	0,316
Шоста	0,1	0,093	0,6	0,409
Сьома	0,1	0,105	0,7	0,514
Восьма	0,1	0,12	0,8	0,634
Дев'ята	0,1	0,145	0,9	0,779
Десята (з найбільшими доходами)	0,1	0,221	1	1